

Over Calimero's en andere verantwoordelijkheden

Frans Spinnewijn

Hoogleraar economie aan de Katholieke Universiteit Leuven

Als het regent, mopperen de mensen. Als het dagenlang hevig regent, beken over- en kelders onderlopen, zeggen mensen dat "ze" daar toch iets aan zouden moeten doen. En als straten blank staan, wijken moeten worden geëvacueerd en de VTM-reporter ter plaatse komt, zijn er altijd wel mensen die voor de TV-camera's hun gal op de overheid spuwen: "Daar in Brussel hadden ze ervoor moeten zorgen dat dit niet was gebeurd". Maar hebben die mensen het bij het rechte eind?

Anderen verantwoordelijk stellen en de gemeenschap als stoplap gebruiken voor alles wat fout loopt is makkelijk en het gebeurt nog veel. Toch gaan er steeds meer stemmen op die daar tegenin gaan. Luc Huyse wil de "opmars van de Calimero's" stoppen. Frank Vandebroucke verdedigt de actieve welvaartsstaat, indien aan "actief" een dubbele betekenis wordt toegekend. Actief betekent dat de burger voorzorgen neemt die de kans op risico's beperkt. Maar actief betekent evenzeer dat de gemeenschap van de burgers in haar verschillende geledingen aan iedereen kansen biedt om verantwoordelijkheid op te nemen. Door de burger, de gemeenschap van de burgers en het middenveld van de maatschappij aansprakelijk te stellen, zal men gedragingen stimuleren en een nieuwe politieke cultuur induceren die de tussenkomst van de welvaartsstaat beperken.

Aansprakelijkheid

Responsabiliseren ligt niet voor de hand, omdat risico's dikwijls afhangen van een onontwarbare samenloop van persoonlijk falen, structurele tekorten en toevalsfactoren. Door bepaalde elementen te verzwijgen en andere elementen in de verf te zetten kan men de verantwoordelijkheid voor falen naar anderen doorschuiven. Oorzaken van een verkeerd

songeluk zijn bijvoorbeeld onvoorzichtig rijgedrag, een gebrekkige signalisatie of gewoon pech. Over het belang van ieder van deze oorzaken zal het oordeel van de bestuurder, de ambtenaar, de ooggetuige of de rechter verschillen.

Er zijn daarom objectieve regels nodig die de aansprakelijkheid vastleggen. Om te vermijden dat men volgens het boekje beslist in gevallen waar succes afhangt van persoonlijk initiatief, kan men iemand aansprakelijk stellen zonder persoonlijke fout. Het is daarom verantwoord dat ministers na een onwaarschijnlijke blunder opstappen. Omgekeerd zal men de persoonlijk aangerekende schade beperken bij routineuze taken die de enige inkomensbron vormen, zelfs al werden fouten gemaakt. De domeinen van de welvaartsstaat die tegen inkomensverlies of inkomensgebrek beschermen zijn hiervan voorbeelden.

In de responsabilisering van de burgers moet men er daarom van uitgaan dat de correcte vaststelling van de aansprakelijkheid onmogelijk is omwille van het toeval en van asymmetrische informatie. Het toeval bestaat uit de reeks factoren die, naast de beslissingen van aanwijsbare personen, de uitkomst van een gebeurtenis bepalen. Asymmetrische informatie betekent dat niet alle betrokkenen al die factoren kennen en al naargelang het hen uitkomt, hun informatie vrijgeven of verzwijgen. In welke procedure dan ook zal men daardoor nalatige burgers vrijuit laten gaan en zorgzame burgers bestraffen. Aangezien inkomensniveau en initiatief positief gecorreleerd zijn, blijft het dus belangrijk de lagere inkomens te ontzien, om te vermijden dat in hun geval zorgzaamheid toch wordt bestraft. Deze bekommernis van de bestaande welvaartsstaat mag niet verloren gaan in de uitbouw van de actieve welvaartsstaat.

Het toeval verhindert niet alleen de correcte vaststelling van de aansprakelijkheid. De verhoogde inspanningen van de burger en de actieve sociale bescherming kunnen bovendien het toeval niet bedwingen. Daarom blijft de financiële tussenkomst een belangrijke pijler van de actieve welvaartsstaat. Aangezien het toeval niet uit te schakelen is, verlicht de solidariteit de gevolgen van het toeval door risico's over velen te spreiden.

Toeval of verantwoordelijkheid?

In het recente verleden hebben twee groepen burgers een beroep gedaan op de solidariteit van anderen: de eigenaars van woningen met wateroverlast en de varkensboeren naar aanleiding van de dioxinecrisis. Kunnen zij dezelfde rechten laten gelden als bijvoorbeeld de werklozen in het kader van de klassieke sociale zekerheid?

De televisiebeelden over de wateroverlast toonden hoofdzakelijk woningen in nieuwe verkavelingen en eigenaars die verbolgen waren over de laksheid van de lokale overheden en de traagheid van de hulpdiensten. Sommige straten luisterden echter naar de naam "Broekstraat". Die straatnaam wijst op overstromingsgevaar. Die minder gunstige ligging drukt de prijzen van gronden, waardoor nieuwe bewoners aangetrokken worden. Kunnen die bewoners dan na een overstroming terecht

verhoging aantrekkelijk blijft, dan is bouwen in de Broekstraat verantwoord. Anders hebben deze eigenaars gegokt en verloren.

In de varkenssector is door de nieuwe productiemethoden de kans op varkenspest en andere risico's verhoogd. Dat voor de schade van de dioxinecrisis een beroep gedaan wordt op de solidariteit van de belastingbetaler is onterecht, naar analogie van de redenering voor de wateroverlast. Dit dossier toont ook hoe moeilijk het is de aansprakelijkheid vast te stellen in situaties waarin de betrokken partijen met stalen gezicht de eigen fouten verzwijgen en de financiële verliezen naar anderen proberen door te schuiven. Daarom moeten los van aansprakelijkheid alle kosten en baten binnen de sector gedragen worden. Als de potentiële kosten van crisissituaties afwettelijk blijven, zal de noodzakelijke herstructurering van de sector uitblijven.

Solidariteit in de actieve welvaartsstaat

Maar houdt die hardvochtigheid, in het bijzonder tegenover familiale bedrijven, niet in dat er in een actieve welvaartsstaat dan ook geen plaats meer is voor werkloosheidsuitkeringen?

In de werkloosheidsverzekering zijn de uitkeringsgerechtigden in principe werknemers die vroeger bijdragen hebben betaald die voldoende zijn om de uitkeringen te betalen.

De band tussen de uitkeringen en de bijdragen is de stimulans om maatregelen te treffen die het risico op werkloosheid beperken. Voorbeelden zijn werkbereidheid, duurzaamheidsmaatregelen van de uitkeringen, trainingsprogramma's en subsidiëring van de ondernemingen in tewerkstellingsprogramma's.

In de actieve welvaartsstaat moeten die en andere maatregelen kansen bieden om de persoonlijke betrokkenheid van de verzekerden te verhogen. Door de werkloosheidsverzekering bespaart de overheid op financiële middelen in de armoedebestrijding. Die externaliteit verantwoordt de overheidssubsidiëring.

Pas als de rendabiliteit van nieuwe technologieën juist berekend wordt door de risico's ervan in te calculeren, zal de varkenssector het sjoemelen bij controles bestrijden en de volksgezondheid ter harte nemen.

bij de overheid? Ofwel worden infrastructuurwerken uitgevoerd die het overstromingsgevaar beperken en worden de kosten daarvan doorgerekend aan de eigenaars voor de verkaveling. Ofwel leven de eigenaars met een groter overstromingsgevaar en verzekeren ze zich tegen de mogelijke schade, die in de verzekeringspremie doorgerekend wordt. Als bouwen in de Broekstraat ook na die kosten-

Niets belet dat dergelijke vormen van zelfbedruipende solidariteit worden uitgebreid tot andere tewerkstellingssectoren, zoals de sector van de varkensboeren. Voorafgaande bijdragen van de varkensboeren zouden fondsen kunnen vormen die de middelen verschaffen die nu van de gemeenschap worden opgeëist om het inkomensverlies te vergoeden. De *Calimero's* van het middenveld verkiezen echter de status quo, wijzen iedere aansprakelijkheid in een crisis af, doen dan een beroep op de solidariteit van de anderen en weigeren hun bijdrage in de fondsvorming om calamiteiten op te vangen.

Solidariteit is wenselijk, maar ze moet in eerste instantie tot een groep beperkt worden die financieel aansprakelijk wordt. Alleen dan kan de rendabiliteit van nieuwe technologieën juist berekend worden, zal de sector het sjoemelen bij controles bestrijden en de volksgezondheid ter harte nemen. De inkomensverliezen door van het verloren consumentenvertrouwen zullen immers pas belangrijk worden als ze niet langer afwentelbaar zijn.